

Agata Kulisiewicz

IV Konferencja Adwokatury Europejskiej, Berlin, 5 listopada 2004 r

Palestra 50/3-4(567-568), 199-202

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SYMPOZJA KONFERENCJE

IV Konferencja Adwokatury Europejskiej Berlin, 5 listopada 2004 r.

W dniu 5 listopada 2004 r. odbyła się w Berlinie IV Konferencja Adwokatury Europejskiej. Konferencja została zorganizowana przez Berlińskie Stowarzyszenie Adwokatów (Berliner Anwaltsverein) – berliński samorząd adwokacki, w ramach tradycyjnych Międzynarodowych Berlińskich Dni Adwokatów w dniach od 4 do 6 listopada 2004 r.

Temat konferencji brzmiał: „Liberalizacja rynku usług prawnych w Europie, adwokatura a konkurencja”. Spotkanie służyło podjęciu dyskusji na temat narodowych regulacji prawnych dotyczących wykonywania zawodu adwokata oraz kierunku zmiany tych przepisów. Z problematyką tą wiązało się kluczowe pytanie, kto stanowi konkurencję dla adwokatów na rynku usług prawnych w poszczególnych krajach europejskich i jakie są warunki zaistnienia takiej konkurencji. Dyskusja miała służyć także znalezieniu wspólnych rozwiązań w celu wzmocnienia adwokatury na rynku usług prawnych, w szczególności poprzez rozgraniczenie tej grupy zawodowej od innych konkurentów.

Na konferencję zostali zaproszeni przedstawiciele międzynarodowych organizacji adwokatury CCBE, UIA, AUE, przedstawiciele adwokatury krajów europejskich, jak również przedstawiciele życia politycznego z Niemiec oraz Komisji UE.

Polską adwokatūrę reprezentowali: Wiceprezes Naczelnej Rady Adwokackiej, prof. Andrzej Kubas, mec. Maria Keller z Izby Wrocławskiej, Przewodniczący Komisji ds. Współpracy z Zagranicą Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie, mec. Robert Małecki oraz niżej podpisana. Obecny był również sekretarz Polskiej Ambasady w Berlinie, Bogdan Janowski. Uregulowania obowiązujące w Polsce oraz stanowisko polskiej adwokatury wobec liberalizacji rynku usług prawnych zaprezentował prof. Andrzej Kubas.

Konferencję rozpoczął Wiceprzewodniczący Berlińskiego Anwaltsverein, adwokat i notariusz Ulrich Schellenberg, który wygłosił referat wprowadzający do dyskusji na temat liberalizacji rynku usług prawnych w Europie. Podkreślił aktualność zjawiska otwarcia się tego rynku dla innych osób świadczących pomoc prawną poza adwokatami i powstania konkurencji pomiędzy adwokatūrą a innymi grupami zawodowymi zarówno w Unii Europejskiej, jak i we wszystkich krajach Europy. W odpowiedzi na te zjawiska Komisja UE pragnie przyspieszyć daleko idące zniesienie ograniczeń prawnych dostępu do wolnych zawodów w krajach członkowskich, w związku z czym w Brukseli planuje się wprowadzenie nowych

dyrektyw w celu zagwarantowania osobom wykonującym wolne zawody wolnej konkurencji, wolności osiedlania się oraz wolności usług. W tej sytuacji może zaistnieć konieczność zharmonizowania przepisów krajowych regulujących świadczenie usług prawnych z wymogami wspomnianych dyrektyw liberalizujących rynek usług prawnych.

Nie sposób zaprezentować uregulowań prawnych dotyczących zasad świadczenia pomocy prawnej w poszczególnych krajach. Krótka charakterystyka obowiązujących w kilku krajach regulacji świadczy o ich zróżnicowaniu od skrajnie liberalnych przepisów pozwalających na świadczenie usług prawnych każdemu, po regulacje, które zastrzegają udzielanie pomocy prawnej jedynie dla adwokatów, zaś w odniesieniu do szczególnych dziedzin prawa – dla doradców podatkowych i rzeczników patentowych.

Oto przykłady kilku uregulowań europejskich:

W Anglii i Walii nie ma w zasadzie ograniczeń w dostępie do świadczenia usług prawnych; i tak obok adwokatów (*barristers i solicitors*) porady prawne często są udzielane przez księgowych, doradców podatkowych, prawników zagranicznych, doradców z zakresu budownictwa i upadłości, organizacje pożytku publicznego (centra prawne, biura porad dla obywateli). Szczególne wymogi co do kwalifikacji i wykształcenia dotyczą jedynie prawników. Zdaniem adwokatów z Wielkiej Brytanii, w przypadku innych zawodów konieczne jest wymaganie posiadania odpowiednich licencji – dyplomów gwarantujących wysoką jakość usług.

Wobec możliwości świadczenia pomocy prawnej nie tylko przez prawników/adwokatów, nie ma potrzeby wprowadzania przepisów liberalizujących dostęp do świadczenia tego rodzaju usług. Dyskusja dotyczy natomiast dopuszczalnej formy wykonywania zawodu prawnika, w szczególności spółki partnerskiej z udziałem przedstawicieli różnych zawodów (*multi-disciplinary partnership*).

Należy jednak podkreślić, iż występowanie w sądzie jest zastrzeżone dla adwokatów, strony mogą występować przed sądem także samodzielnie (z wyjątkiem Izby Lordów).

W Chorwacji do świadczenia usług prawnych są dopuszczeni: adwokaci, notariusze, prawnicy świadczący usługi prawne dla firm, rzecznicy patentowi. Dostęp do zawodu adwokata jest uregulowany przepisami ustawy i wiąże się z odpowiednim wykształceniem. Do reprezentowania stron przed sądami są uprawnieni jedynie adwokaci (także z pewnymi zastrzeżeniami aplikanci i tzw. asesorzy, którzy zdali już egzamin uprawniający do wykonywania zawodu adwokata). Podobnie jak w Polsce, także osoby pozostające w stosunku pracy z danym podmiotem (często są to prawnicy nie-adwokaci) mogą występować w jego imieniu w przed sądem. Również w imieniu osób fizycznych może występować określona grupa najbliższych krewnych. Reprezentacja w sprawach karnych jest zastrzeżona dla adwokatów (i wyżej wymienionych asesorów). Przed Sądem Najwyższym mogą występować adwokaci z co najmniej 5-letnią praktyką zawodową (ewentualnie pięcioletnim stażem pracy w wymiarze sprawiedliwości).

Jako grupy zawodowe stanowiące konkurencję na rynku usług prawnych dla adwokatów należy wymienić przede wszystkim firmy maklerskie zajmujące się sporządzaniem projektów umów (w obrocie papierami wartościowymi wkraczają one w zakres kompetencji adwokatów i notariuszy w obszarze doradztwa prawnego). Ponadto usługi prawne dotyczące dochodzenia odszkodowań świadczone są często przez osoby niebędące adwokatami. Nierzadko także firmy rachunkowe i księgowe podejmują się świadczenia usług prawnych wykraczających poza zakres ich ścisłej działalności, stając się przez to konkurentami dla adwokatów. Tak więc w dziedzinie prawa podatkowego, prawa spółek oraz prawa do od-

szkodowania wiele osób korzysta nie tylko z usług adwokatów. Prawo cywilne ogólne i prawo handlowe pozostaje domeną zawodu adwokata.

Klimat ostatnich lat wskazuje jednak na stały wzrost tendencji do dopuszczenia do rynku usług prawnych innych doradców poza adwokatami. Związane jest to także z obowiązującą adwokatów taryfą za świadczenie przez nich usług prawnych, której ustalanie jest zastrzeżone dla Chorwackiej Izby Adwokackiej. W tym zakresie oczekuje się nowelizacji ustawy o adwokaturze. Przedstawiciele adwokatury chorwackiej wyrazili swoje wątpliwości i obawy co do kwalifikacji nie-adwokatów świadczących usługi prawne. Ich umiętności nie podlegają bowiem kontroli, podczas gdy wykonywanie zawodu adwokata poprzedza obowiązek ukończenia studiów prawniczych, zdania dodatkowych egzaminów i odbycia 3-letniej praktyki w wymiarze sprawiedliwości. Wśród adwokatury chorwackiej dominuje pogląd, iż usługi prawne w zakresie prawa cywilnego, handlowego i karnego powinny być zastrzeżone wyłącznie dla adwokatów, natomiast nowe dziedziny prawa związane z prawem podatkowym, gospodarczym, prawem papierów wartościowych mogą pod pewnymi warunkami zostać powierzone innym wyspecjalizowanym doradcom, np. doradcom podatkowym, gospodarczym oraz rzecznikom patentowym.

Świadczenie usług prawnych w Belgii nie jest ograniczone żadnymi przepisami i dostępne dla każdego. Nie dotyczy to reprezentowania stron przed sądem, co w zasadzie jest zastrzeżone dla adwokatów, z pewnymi wyjątkami (np. osoby z kręgu najbliższej rodziny i powinowaci). W sądzie kasacyjnym mogą występować jedynie adwokaci, którym przysługuje takie uprawnienie.

Zawody konkurujące z adwokatami na rynku usług prawnych to przede wszystkim notariusze, audytorzy, księgowi, agenci obrotu nieruchomości, agenci ubezpieczeniowi oraz doradcy ubezpieczeniowi. Istnieją również organizacje świadczące pomoc prawną na rzecz specyficznych grup ludności, takie jak np. organizacje konsumentów, organizacje pracy i in.

Belgijscy prawnicy podzielają pogląd, iż świadczenie pomocy prawnej powinno być reglamentowane poprzez wymóg odpowiednich kwalifikacji zawodowych, nie oznacza to jednak, iż adwokaci powinni być wyłącznie uprawnieni do świadczenia usług prawnych.

Podobnie w Danii nie ma obecnie ograniczeń dla osób pragnących prowadzić działalność w zakresie udzielania porad prawnych. Przywilej prawników polega na tym, iż jedynie im wolno ogłaszać (reklamować w dopuszczalnych ramach) swoją działalność. Jednakże oczekuje się, iż również i to ograniczenie zostanie zniesione, tak aby rynek usług prawnych został całkowicie otwarty.

Natomiast występowanie przed sądem zastrzeżone jest dla adwokatów. W tym zakresie zamierza się wprowadzić zmiany w przepisach, aby umożliwić reprezentowanie stron przed sądem nie tylko przez adwokatów.

Jednym z najbardziej restrykcyjnych unormowań w zakresie dostępu do świadczenia usług prawnych są przepisy obowiązujące w Bułgarii, gdzie usługi prawne mogą być świadczone wyłącznie przez adwokatów. Panuje zrozumienie co do tego, iż regulacja taka zapewnia ochronę interesów obywateli, w szczególności poprzez wymóg odpowiednich kwalifikacji, niezależność oraz odpowiedzialność dyscyplinarną adwokatów.

Takie grupy zawodowe jak doradcy podatkowi czy też audytorzy działają niezależnie od adwokatów w dziedzinach niestanowiących dla nich konkurencji. Ich usługi mają charakter komplementarny wobec usług świadczonych przez adwokatów.

W Bułgarii toczy się żywa dyskusja na temat liberalizacji dopuszczenia do świadczenia usług prawnych innych osób poza adwokatami. Obok adwokatów pojawiają się firmy

prawnicze udzielające porad prawnych, jednakże zgodnie z najnowszą ustawą o adwokaturze z 25 czerwca 2004 r. takie firmy prawnicze musiały przekształcić się w kancelarie adwokackie albo ulec likwidacji.

Stanowisko adwokatów bułgarskich jednoznacznie wskazuje na konieczność świadczenia usług prawnych wyłącznie przez adwokatów.

Tradycyjnie w Niemczech dostęp do świadczenia pomocy prawnej jest ograniczony regulacjami sięgającymi roku 1935 (ustawa o doradztwie prawnym – *Rechtsberatungsgesetz*). Doradztwo prawne jest zastrzeżone dla adwokatów oraz ściśle określonych grup zawodowych, jak np. doradcy podatkowi w określonym zakresie. Także prawnik zagraniczny mieszkający poza terenem Niemiec podlega w zakresie swojej działalności w Niemczech tejże ustawie. Za utrzymaniem monopolu adwokatów na rynku usług prawnych przemawia przede wszystkim argument ochrony interesów klienta, szczególnie w dzisiejszych czasach, kiedy to regulacje prawne są coraz bardziej skomplikowane i obejmują coraz więcej dziedzin życia. Podkreśla się przy tym istotę niezależnej pozycji adwokata. Adwokaci niemieccy wyrażają swoje obawy wobec dopuszczenia do świadczenia usług prawnych osób, których kwalifikacji nikt nie jest w stanie ocenić, niepodlegających ubezpieczeniu od odpowiedzialności cywilnej, nadzorowi ze strony jakichkolwiek organów. Zarazem pojawiają się jednak głosy o konieczności pewnej liberalizacji przepisów. Rząd niemiecki planuje osłabić nieco monopol adwokatów, w szczególności ma to dotyczyć zniesienia zakazu udzielania bezpłatnych porad prawnych przez osoby niebędące adwokatami i organizacje charytatywne. Przewiduje się możliwość tworzenia spółek adwokatów z osobami niebędącymi prawnikami. Zmiany te wychodzą naprzeciw treści unijnych dyrektyw dotyczących osób wykonujących wolne zawody, mających służyć zagwarantowaniu swobody osiedlania się, swobody usług i wolnej konkurencji.

Jak wskazują powyższe przykłady, w wielu krajach członkowskich Unii Europejskiej (dawnych) nastąpiła znaczna liberalizacja dostępu do wykonywania zawodu polegającego na świadczeniu usług prawnych. Prawnicy tych krajów nierzadko jednak wyrażają obawy co do jakości takich usług świadczonych przez niewykwalifikowanych prawników czy nawet przez osoby nieposiadające wykształcenia prawniczego, niezobowiązane do zachowania tajemnicy zawodowej, nieodpowiadające dyscyplinarnie, nieubezpieczone, niespełniające warunku niezależności.

Podczas konferencji nawiązano do bardzo liberalnego stanowiska Komisji Europejskiej, która na początku 2004 roku przedstawiła raport dotyczący konkurencji na rynku usług świadczonych przez osoby wykonujące wolne zawody (tzw. *Monti-raport*), wskazując na ograniczenia w dostępie do tych zawodów, m.in. poprzez wymogi zdobycia odpowiedniego wykształcenia. W raporcie Komisja wzywa kraje członkowskie do dalszej analizy krajowych regulacji pod kątem ich zmiany w kierunku uchylania przepisów ograniczających konkurencję. Celem Komisji jest wprowadzenie w krajach członkowskich Unii Europejskiej maksymalnie liberalnych przepisów dotyczących wykonywania wolnych zawodów i dostępu do nich, w tym także zawodów prawniczych.

Jednakże zdaniem wielu osób biorących udział w Konferencji, przede wszystkim należy wypracować wspólne stanowisko adwokatów krajów członkowskich zmierzające do uwzględnienia w pierwszym rzędzie ochrony interesów osób korzystających z usług prawnych. Liberalizacja wprowadzana w omawianym zakresie przez Komisję w Unii Europejskiej jest do zaakceptowania, o ile respektować będzie ten nadrzędny cel usług prawnych.

Agata Kulisiewicz